

JEGYZETEK

Réti Tamás: A román tervgazdaság kialakulása
1944–1956

- * Megjelent: *Medvetánc*, 1987. 2.
- ^{1.} Malinschi, V. – Moldovan, R. – Rausser, V.: *Industria României 1944–1964*. București, 1964. 20. 25. 207. o.
 - ^{2.} *Statistisches Taschenbuch 1941*. Bukarest, 1941. 181–183. o.
 - ^{3.} Marguerat, Ph.: *Le III^e Reich et le pétrole roumain 1938–1940*. Geneva, 1977. 29–35. o.; Iovanelli, M.F.: *Industria Românească 1934–1938*. București, 1975. 84–85. o.
 - ^{4.} Pearton, M.: *Oil and the Romanian State*. London, 1971. 245–260. o.
 - ^{5.} Puia, L. et al.: *Istorie Economică*. București, 1979. 372–374. o.
 - ^{6.} *u.o.* 376. o.; Russu, Al.: *Problema Fierului în Industria Românească*. Probleme Economice, 1948. 46–51. o.
 - ^{7.} *Memoire sur les Possibilités de Travail de l'Industrie Pétrolifère*. Monitorul Petrolului Roman, March-April, 1945. 67–68. o.
 - ^{8.} Kritizesco, C.C.: *La Monnai Roumaine pendant la Guerre de 1944–45*. Bulletin d'Information et de Documentation, Banque Nationale de Roumaine. July-September, 1946. 123. o.
 - ^{9.} *Memoire...* id. hely, 67. o.
 - ^{10.} *Statistica Agricola A României. Vol V. Inventarul Agricol în Anul 1945*. București, 1947. 25. o.
 - ^{11.} Wolff, R.L.: *The Balkans in our Time*. Cambridge/Mass., 1974. 344. o.
 - ^{12.} Spulber, N.: *The Economics of Communist Eastern Europe*. London, 1975. 190–193. o.
 - ^{13.} Pearton, M.: *i.m.* 281. o.

- ¹⁴ A románok angol-amerikai érdekeltségű olajtelepekről fizetik jóvátételüket, Új Magyar Központi Levéltár (UMKL), a párizsi békeelőkészítő tárgyalások anyagai: 60-IV. 132.148. o.
- ¹⁵ *Ministerul Finanțelor, Expunere de Motive la Bugetul General al Statului pe Exercițiul 1947-1948.* București, 1947. 33. o.
- ¹⁶ *Leciții in Ajutorul Lelor Care Stuaza Istoria P.M.R.* București, 1968. 524–530. o.
- ¹⁷ Gheorghiu-Dej, Gh.: *Cikkek és Beszédék.* Bukarest, 1951. 59–62. o.
- ¹⁸ Curteanu, M: *Sectorul de Stat în România anilor 1944–1947.* București, 1947. 106. o.
- ¹⁹ *Rapport du Conseil d'Administration à l'Assemblée Générale Ordinaire des Actionnaires du 17 Février 1946.* Bulletin d'Information et de Documentation, Banque Nationale de Roumaine. Jan-March, 1946. 5-11. o.
- ²⁰ *Cunsum Bulletin (Közgazdasági Információk),* Arad, 1945.
- ²¹ Alcsandrescu, I.: *Economia României în primii ani postbelici, 1945–1947.* București, 1986. 169. o.; Alexandrescu, I.: *Colaborarea forțelor democratice de stînga cu gruparea liberală burgheză tăărăsciană în guvernul dr. Petru Groza.* Revista de istorie, 28:2 (1975). 217–239. o.
- ²² Jelentés dr. Vermes Iván, a Magyar Nemzeti Bank főellenőrének 1947. februári bukaresti útjáról. UMKL, a párizsi békeelőkészítő tárgyalások anyagai, MNB-RNB kapcsolatai 1947–1948 4. doboz, 39. o.
- ²³ UMKL, 60-IV.131 317-318, 449. o.
- ²⁴ Puia, I.: *i. m.* 408. o.
- ²⁵ Constantinescu, M.: *Lupta pentru stabilizare.* Probleme Economice, 1–2 (1948). 12–22., 13–20. o.
- ²⁶ *Consiliul Superior Economic: Evouția Economiei Românești. Supliment trimestrial.* Probleme Economice, 4 (1948). 5–32. o.
- ²⁷ Lupu, M.: *Naționalizarea băncilor în R.P.R.* Probleme Economice, 11 (1958). 47–57. o.
- ²⁸ A gyáripar helyzete Romániában. A magyar Külügyminisztérium Archívuma, Bukaresti követségi jelentések. 1947. jan. 11. 378/47.
- ²⁹ Sonea, G.: *Naționalizarea principalelor mijloace de producție în România, 11 iunie 1948.* București, 1968. 50. o.
- ³⁰ *Romániai Magyar Szó,* 1948. szeptember 18.
- ³¹ *Anuarul Statistic Al R.P.R 1957.* București, 1957. 80. o.

- ³² Gheorghiu-Dej, Gh.: *i. m.* 122. o.
- ³³ A román földreform Erdélyben, 1946. január 3., UMKL 61-IV. 140 16–23. o.
- ³⁴ Roberts, H.L.: *Rumania: political Problems of an Agrarian State.* New Haven, 1951. 297–298. o.
- ³⁵ *Ministerul Finanțelor, Expunere de Motive...* id. kiad. 329–336. o.
- ³⁶ *Romániai Magyar Szó*, 1948. szeptember 23.
- ³⁷ *Felszámoltuk a földesúri szabotázs fészkeit.* Romániai Magyar Szó, 1949. március 5.
- ³⁸ A.A. Sevjakov: *Otnoshenija medhu Szovjetszkim Szozuzom i Ruminiej, 1944–1949.* Moszkva, 1985. 248. o.
- ³⁹ *u. o.* 175. o.; Archives du Ministère des Affaires Étrangères (Paris), a bukaresti francia követségek jelentései. 1945–1947. 45–56. o.
- ⁴⁰ Jordan: *Romanian Oil.* 291. o.
- ⁴¹ *Captive Rumania: A Decade of Soviet Rule.* (ed.: Cretzianu, A.) New York, 1956. 54. o.
- ⁴² Jánosy Ferenc: *A gazdasági fejlődés trendvonalala és a helyreállítási periódusok.* Budapest, 1966. 72. o.
- ⁴³ La Roumaine 17^{ième} République Soviétique? Archives du Ministère des Affaires Étrangères (Paris), a bukaresti francia követség jelentése. 1948. június 5.
- ⁴⁴ *Lectii in Ajutorul...* id. kiad. 593. o.
- ⁴⁵ UMKL 60-IV. 131. 446. o.
- ⁴⁶ Ionescu, G.: *Communism in Rumania 1944-1962.* Oxford, 1964. 214. o.; Fischer-Galați, S.: *Twentieth Century Rumania.* New York, 1970. 120–125. o.
- ⁴⁷ *A párt szüntelen erősítéséért.* Romániai Magyar Szó, 1952. június 4.
- ⁴⁸ *Nicolae Ceaușescu elvtárs beszéde a fővárosi pártaktíva gyűlésen.* Előre, 1968. április 28.
- ⁴⁹ Robotos Imrével, a *Romániai Magyar Szó* egykori főszerkesztőjével készített interjú. Budapest, 1987. január.
- ⁵⁰ A Magyar Külügyminisztérium Archívuma. Bukaresti követségi jelentések, 1949. január, 97/49.

- ^{51.} A román tervgazdaság helyzete, A magyar Külügyminisztérium Archívuma 382/49.
- ^{52.} *Investiții-Construcții in Republica Socialista România, Culegere de date statistice.* București, 1966. 96. o.
- ^{53.} *Anuarul Statistic Al R.P.R. 1957.* București, 1957. 147. o.
- ^{54.} Gaston Marin, Gh.: *Ajutorul Economic al U.R.S.S. in Construirea Socialismului in Țara Noastra.* Probleme Economice, 1957. 10. 117–129. o.
- ^{55.} *Investiții-Construcții.* id. kiad. 96. o.; *Anuarul Statistic Al R.P.R. 1957.* id. kiad. 149.0.; Fülöp M.: *Gazdaságpolitika és gazdasági mechanizmus Romániában 1945–1978.* (kézirat) 1979. 10–11. o.
- ^{56.} Montias, J.M.: *Economic Development in Communist Romania.* Cambridge/Mass., 1967. 35. o.
- ^{57.} *Anuarul Statistic,* 1957. 60–63. o.
- ^{58.} *Soviet Satellites Rearmament.* The Economist, 1951. június 13., *Illegal Rearmament.* The Economist, 1951. január 13.
- ^{59.} *Anuarul Statistic,* 1957. 147–175. o.
- ^{60.} Réti T.: *Soviet Economic Impact on Czechoslovakia and Romania in the Early Postwar period: 1944-1956.* Washington, 1988. Occasional Papers, 11. 6. o.
- ^{61.} *Romániai Magyar Szó,* 1951. október 31.
- ^{62.} Puia, I.: *Mic Dicționar Pentru Tineret de Istorie a Economiei Românești.* București, 1988. 376–378. o.
- ^{63.} La Documentation Française, Articles et Documents (Paris), No. 2156. 1951. május 23.
- ^{64.} *Vnyesnyaja Torgovlja SzSzSzR.* 1966. 64–65., 142–153. o.
- ^{65.} *u. o.* 118–123. o.
- ^{66.} *u. o.* 128–129. o.; Gaston Marin, Gh.: *i.m.* 117–129. o.
- ^{67.} Gheorghiu-Dej, Gh.: The Present Stage of Class Struggle in Romania, in: *For Lasting Peace, for a People's Republic.* 1950. április 9.
- ^{68.} *A Román Munkáspárt Központi Vezetőségének határozata a kollektív gazdaságok létesítése és a mezőgazdasági társulások terén végzett munkáról.* Romániai Magyar Szó, 1951. szeptember 19.; *Vasile Luca elvtárs beszéde Románia felszabadulásának 7. évfordulóján tartott díszgyűlésen.* Romániai Magyar Szó, 1951. augusztus 26.

- ^{69.} Luca, V.: *Javítsuk meg a város és a falu közti árucserét*. Romániai Magyar Szó, 1950. július 19.
- ^{70.} Kiritzesco, C: *Sistemul Bănesc al Leului și Precursorii lui. Vol III. Institutul de Cercetări Economice, București, 1971, 267. o.*
- ^{71.} Montias, J.M.: *i.m.* 32. o.; National Archives Washington D.C., Diplomatic Branch, Rumania, 866. 13/1-2952. Jan. 29, 1952. Box 5328.
- ^{72.} A Magyar Külügyminisztérium Archívuma, 13012/53, Romániai követségi jelentések.
- ^{73.} *Hazánk felszabadulásának 9. évfordulója. Dej elvtársnak, az RNK Minisztertanácsa elnökének és az RMP főtitkárának beszéde*. Romániai Magyar Szó, 1953. augusztus 25.
- ^{74.} A Magyar Külügyminisztérium Archívuma, 13012/53.
- ^{75.} *Anuarul Statistic*, 1965. 384-385. o.
- ^{76.} Beszélgetés a Román Állami Tervbizottság munkatársával. A Magyar Külügyminisztérium Archívuma, 11998, 1954. december 22.
- ^{77.} Gh. Gheorghiu-Dej: *Jelentés a párt II. kongresszusán az RMP Központi Vezetőségének tevékenységéről*. Előre, 1955. december 24.
- ^{78.} *Szovjet-román közlemény a szovjet-román vegyestársaságok szovjet részesezésének átadásáról a román Népköztársaságnak*. Előre, 1954. szeptember 25.
- ^{79.} *Rumanian National Committee, Comments on the Study: Economic Development in Rumania*. New York, United Nations 1961–62, 5. o.
- ^{80.} *Chivu Stoica elvtárs rádióbeszéde a román–szovjet tárgyalások eredményeiről*. Előre, 1956. december 9.
- ^{81.} *Szovjet kormánynyilatkozat*. Előre, 1956. december 31.

Hunya Gábor: A Ceaușescu-korszak gazdasága

- ^{1.} Ehhez felhasználtam Pataki István tanulmányát in: Hunya G. (szerk.): *Románia a szélsőséges eset*. MTA Világgazdasági Kutató Intézet, 1987.; továbbá Csizmadia M. – Ehrlich É. – Pártos Gy.: *Az infrastruktúraellátottság mérésének és nemzetközi összehasonlításának módszere*. (kézirat) MTA Világgazdasági Kutató Intézet, 1985.; Csizmadia M. – Ehrlich É. – Pártos Gy.: *Infrastruktúra a „válságos évtizedben”*. Közgazdasági Szemle, 1984. 7–8.

2. A téma kifejtését lásd Montias, J.M.: *Economic Development in Communist Romania*. Cambridge/Mass, 1967.; valamint KGST: *A nemzetközi munkamegosztás alapelvei*. 1962. június
3. *Scînteia*, 1964. április 26.
4. Lásd még Mizsei K.: Románia iparosítási stratégiája 1953–1975. in: Hunya G. (szerk.): *i.m.*
5. Nyugati becslések összesítése alapján Snell, E.M.: *Eastern Europe's Trade and Payments with the Industrialised West*. in: Joint Economic Committee: *Reorientation and Commercial Relations of the Economies of Eastern Europe*. Washington, 1974. 718. o.
6. *A Román Kommunista Párt Központi Bizottságának Irányelvei a nemzetgazdaság vezetésének és tervezésének tökéletesítésére, Románia szocialista fejlődésének új szakasza feltételeinek megfelelően*. Bukarest, 1967. A téma részletes ismertetését lásd Soós K. A.: A gazdasági mechanizmus változásai az 1960-as évek közepe óta. in: Hunya G. (szerk.): *i.m.*
7. *Probleme Economice*, 1974. 4.
8. *A Román Kommunista Párt országos konferenciája 1972. július 19–21*. Bukarest, 1972.
9. Bauer T.: *Beruházás, tervezés, ciklusok*. Budapest, 1981. 261. o.
10. Ennek fényében túlzott általánosításnak tűnik Jackson azon állítása, hogy a román vezetés mindig is érzéketlen volt a fizetési mérleg problémáira. Jackson, M. R.: *Romania's debt crisis: Its causes and consequences*. In: *Eastern European Economies: Slow Growth in the 1980s*. Vol. 3. Joint Economic Committee: Congress of the United States, 1986.
11. *Romania, Economic Memorandum*. IMF, 1983.
12. Tsanis, A. – Pepper, R: *Romania: The industrialization of an agrarian economy under socialist planning*. Baltimore, 1979. 309. o.
13. Marosi B.: *Sújtólégben – rezesbandával (Zsilvölgyi riportok)*. Bukarest, 1979.
14. *Romania, Economic Memorandum*. IMF, 1983.
15. *Euromoney*, 1981. november
16. Jackson, M. – Brada, J.: *Romania: Crisis or Turning Point*. Wharton Centrally Planned Economies Service, Special Report. Washington, 1981.

- ^{17.} A tényezőket még összetettebbeknek látjuk, mint Jackson, M.: *Inflation und Depression: der Preis des rumänischen Nationalismus*. Europäische Rundschau, 1986. 4.
- ^{18.} *Scînteia*, 1982. augusztus 19.
- ^{19.} Románia 1985-re közölt legutóbbi részletesebb statisztikát, az 1986-os adat forrása: *Directions of Trade Statistics*. IMF, 1986.
- ^{20.} A külgazdasági kapcsolatok 1988. évi állásáról és az abból levonható következtetésekről lásd Hunya G.: *A gazdasági stabilizáció feltételei Romániában*. Közgazdasági Szemle, 1989. 2.
- ^{21.} Vö.: Jackson, M.: *Inflation und Depression: der Preis des rumänischen Nationalismus*. Europäische Rundschau, 1986. 4. és Hunya G.: *A gazdasági stabilizáció feltételei Romániában*. Közgazdasági Szemle, 1989. 2.

További felhasznált irodalom

- Almási K.: *A magyar-román gazdasági kapcsolatok 30 éve*. Külgazdaság, 1975. 7. 499–503. o.
- Bárd J.: *Az újratermelés feltételei Romániában 1959–1967*. (Egyetemi doktori értekezés)
- Fisher-Galați, S. (szerk.): *Twentieth Century Romania*. New York, 1970.
- Fülöp M.: *A román gazdaság két évtizedes fejlődése 1956–1976*. (Egyetemi doktori értekezés)
- Gilberg, T.: *Modernization in Romania Since World War II*. New York, 1975.
- Grigorescu, C. (szerk.): *Eficiență și creștere economică*. București, 1972.
- Hunya G.: *Románia iparosításának regionális kérdései*. Budapest, MTA VKI TTSZ, 1980.
- Iftinka, G.K. (szerk.): *Novaja szisztéma rukavodsztvá narodnium hozjajsztvom SZRR*. Moszkva, 1971.
- Moszin, L.Sz. (szerk.): *Novoje v planirovanii i upravlenii narodnium hozjajsztvom v SZRR*. Moszkva, 1973.
- Nelson, D.N. (szerk.): *Romania in the 1980s*. 1981.
- Papp J.: *A gazdaságirányítás továbbfejlesztése Romániában*. Bankszemle, 1973. 7. 24–27. o.
- Shafir, M.: *Romania. Politics, Economics and Society*. London, 1985.

Totu, I. V. (szerk.): *Progresul economic in Romania 1877–1977*. București, 1977.

Hunya Gábor: Az élelmezési válság okai

- ^{1.} *A magyar mezőgazdaság európai összehasonlításban*. Budapest, KSH 1985.
- ^{2.} Welzk, S.: *Entwicklungskonzept Zentrale Planwirtschaft – Paradigma Rumänien*. Saarbrücken, 1982.
- ^{3.} *Az RKP országos konferenciája – A KB politikai jelentése*. Bukarest, 1945.
- ^{4.} A RMP KB és a RNK MT határozata a gép- és traktorállomások munkájának megjavításához szükséges intézkedésekről. in: *Az RMP Központi Vezetőség határozata az 1949. március 3–5-i plenáris ülésén*. Bukarest, 1949.
- ^{5.} Turnock, D.: *An economic geography of Romania*. London, 1974.
- ^{6.} *Czapos Ferenc begyűjtési miniszterhelyettes nyilatkozata*. Előre, 1957. január 11.
- ^{7.} *A szerződés-kötések és felvásárlások előnyeiről*. Bukarest, 1957.
- ^{8.} *Dezvoltarea Agriculturii*, Bukarest, 1961. 37. o.
- ^{9.} Montias, J. M.: *Economic development in communist Rumania*. Cambridge/Mass., 1967.
- ^{10.} *Dezvoltarea Agriculturii*, Bukarest, 1961. 37. o.
- ^{11.} Czier A.: *Melléküzemek szervezési alapelvei a kollektív gazdaságokban*. Korunk, 1959.9.
- ^{12.} Montias, J. M.: *i.m.* 119–120. o.
- ^{13.} *u.o.* 121. o.
- ^{14.} 59/1974. törvény a földalapról
- ^{15.} Miculescu, A.: *A mezőgazdasági termelés koncentrációja és szakosítása*. Bukarest, 1975.
- ^{16.} A társulások formáit, azok alapszabályát ismerteti: Cseres T.-né: *Termelési szövetkezés Romániában*. Budapest, 1980.

17. Popova, L.: *Szövetkezeti egyesülések Romániában.* Ekonomia Szelszkogo Hozjajstva, 1978. 8. 98–100. o.
18. *Fórum*, 1982. március
19. *Országos mezőgazdasági konferencia, 1982. augusztus 20.* Előre, 1982. augusztus 22.
20. RKP KB konferenciája, 1978. február 1.
21. 32/1980. államtanácsi rendelet
22. RKP KB konferenciája, 1979. február 1.
23. Törvényerejű rendelet. *Előre*, 1982. január 9.
24. Ceaușescu beszéde, 1966. március 7.
25. Welzk, S.: *i.m.* 480–481. o.
26. *Falvak Dolgozó Népe*, 1969. 18.
27. Miculescu, A.: *A mezőgazdasági árak a költségarányos árrendszerben.* Revista economică, 1982. 5.
28. RKP országos konferenciája 1967. december 6.
29. RKP KB ülése 1965. november 11–12.
30. König, M.: *Vezetés a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben.* Korkunk, 1968. 3.
31. Összehasonlító elemzését lásd: Wädekin, K-E.: *Agrarian policies in communist Europe: A critical survey.* Hága-London, 1982.
32. Ceaușescu beszéde az RKP KB 1970. márciusi ülésén. *Előre*, 1970. március 20.
33. Popovici, V. V.: *Globalnaja akkordnaja szisztéma.* Revue Roumaine des Sciences Sociales – Serie de Sciences Economiques 1973. 1.
34. Constantin, D.: *Retribuirea muncii in cooperativele agricole de productie.* București, 1982.
35. 40/1975. Államtanácsi rendelet
36. 15/1976. Államtanácsi rendelet
37. *Rynki Zagranicznego*, 1981. február 5.
38. Furdek, M. – Péter, Gy.: *Korszerűség hatékonyság Románia szocialista mezőgazdaságában.* Bukarest, 1980. (A mű részletesen elemzi a mezőgazdasági termelés hatékonysági mutatóit.)

- ^{39.} Lazar, T.: *Acțiunea legii valorii in agricultura R.S.R.* București, 1977.
- ^{40.} RKP KB határozata, 1979. február 1.
- ^{41.} Mosteanu, T.: *A mezőgazdasági termelőszövetkezetek megerősítése és fejlesztése.* Revista Economică, 1978. 39.
- ^{42.} Újabb információk hiányában a munkaerő mennyiségére, minőségére és jövedelmére a következőkben közöltek a nyolcvanas évek közepén is érvényesnek tartjuk.
- ^{43.} Constantin, D.: *i.m.* 58. o.
- ^{44.} Stănescu, I.: *Noua revoluție agrară și factorul uman.* București, 1980.
- ^{45.} Hunya G.: *România iparosításának regionális kérdései.* MTA Világ-gazdasági Kutató Tudományos Tájékoztató Szolgálat Közleményei, 1982.
- ^{46.} Ciotea, F. et al.: *Analiză proiecivă a stabilizării forței de muncă tînără în agricultură.* Viitorul Social, 1980. 2. 294–302. o.
- ^{47.} RKP KB munkatanácskozás, február 28. *Előre*, 1980. március 1.
- ^{48.} Ceaușescu beszéde a néptanácsok II. kongresszusán. *Előre*, 1980. szeptember 14.
- ^{49.} Ceaușescu beszéde a RKP KB munkatanácskozáson, Brassóban, 1981. január 9. *Előre*, 1981. január 17.
- ^{50.} Előadói beszéd a RKP KB munkatanácskozáson, Brassóban, 1981. január 9. *Előre*, 1981. január 17.
- ^{51.} Beszéd a Mezőgazdasági, Élelmiszeripari, Erdő- és Vízgazdálkodási Országos Tanács plenáris ülésén. *Előre*, 1981. november 26.
- ^{52.} Beszéd az RKP KB-nál tartott munkatanácskozáson, *Előre*, 1982. január 26.
- ^{53.} 384/1981. és 395/1981. Államtanácsi rendelet a felvásárlási árakról.
- ^{54.} 385/1981. Államtanácsi rendelet
- ^{55.} 1/1982. számú törvény a munka javadalmazásáról a szövetkezeti mezőgazdasági egységekben
- ^{56.} Mezőgazdasági munkatanácskozás. *Előre*, 1984. január 19.
- ^{57.} Ceaușescu beszéde. *Előre*, 1982. január 24.
- ^{58.} Közzétéve: *Előre*, 1981. december 2.

- ^{59.} Lásd részletesen: Hunya G.: *Román mezőgazdaság – tervlebontás*. Heti Világgazdaság, 1983. 2.
- ^{60.} Ceașescu beszéde, 1983. március 30.
- ^{61.} Megközelítő számításaimat lásd *Figyelő*, 1982. 11. 9. o.
- ^{62.} *Előre*, 1984. november 21.
- ^{63.} *Romania. Economic Memorandum*. IMF, 1982. 7. o.
- ^{64.} *Előre*, 1983. március 30., április 15.
- ^{65.} *Előre*, 1983. március 30.
- ^{66.} *Előre*, 1984. január 20.
- ^{67.} *Heti Világgazdaság*, 1984. február 4.
- ^{68.} *Előre*, 1984. március 7.
- ^{69.} Mezőgazdasági munkatanácskozás. *Előre*, 1984. január 19.
- ^{70.} *Scînteia*, 1982. szeptember 25.
- ^{71.} *Előre*, 1984. május 22.
- ^{72.} Főtitkári beszámoló. *Előre*, 1984. november 21.
- ^{73.} *Előre*, 1984. május 22.
- ^{74.} *Előre*, 1989. október 27.
- ^{75.} *Vnyesnaja Ekonomicseszkije Szvjázi SzSzSzR*, 1988.
- ^{76.} Törvény a mezőgazdasági termelészövetkezetek és szövetkezetközi gazdasági társulások egyes adósságainak eltörléséről. *Előre*, 1989. április 20.

További felhasznált irodalom

Berea, A. – Pascovici, A.: *Finanțele unitaților socialiste*. București, 1982.

Berend T. I.: *Gazdasági útkeresés 1956-1965*. Budapest, 1983.

Bozga, V.: *Crisa Agrară in România dintre cele doua războaie Mondiale*. București, 1975.

Brada, J. C.: *The organization of agriculture and the variability of crop production under socialism*. Arisona State University, Tempe, Faculty Working Papers: EC 3/84-23.

- Budai F.: *A munkatermelékenység növelése a kollektív gazdaságokban*. Korunk, 1959. 1.
- Budai F.: *A falu gépesítői*. Korunk 1961. 12.
- Ceașescu, I. (szerk.): *Agricultura socialistă a României*. București, 1983.
- Cseres T-né: *A mezőgazdasági munkaerőfoglalkoztatás problémái és szerepe a román gazdasági fejlődésben*. Budapest, 1977.
- Czer A.: *Melléküzemek szervezési alapelvei a kollektív gazdaságokban*. Korunk, 1959. 9.
- Egyed A.: *Falu, város, civilizáció*. Bukarest, 1981.
- Fischer-Galați, S.: *Twentieth Century Rumania*. New York-London, 1970.
- Fulea, M.: *Stabilitatea fortei de munca unităților socialiste*. București, 1979.
- Gheorghiu-Dej, Gh.: *Cikkek és beszédek 1955. december – 1959. július*. Bukarest, 1959.
- Gheorghiu-Dej, Gh.: *Cikkek és beszédek 1959. augusztus – 1961. május*. Bukarest, 1961.
- Ghermani, D.: *Aktivismus in der rumänischen Agrarpolitik*. Südosteuropa, 1982. 7–8.
- Ghermani, D.: *Rumäniens angeschlagene Agrarwirtschaft*. Südosteuropa, 1984. 3–4.
- Gilbert, T.: *Modernization in Romania since World War II*. New York London, 1975.
- Gilbert, T.: Romanian agricultural policy: persisting problems. In: Wädekin (ed.): *Current trends in the Soviet and East European food economy*. Berlin, 1982.
- Statistica agricolă al României in 1938*. București, 1939.
- Kideckel, D. A.: *Agricultural cooperation and social progress in a Romanian commune*. (kézirat) 1979.
- Kideckel, D. A.: *Rites of rebellion or rights of rebellion?* (kézirat) 1981.
- Kogălniceanu, M.: *A parasztság sorsának könnyítésére*. Bukarest, 1975.
- Lazar, T.: *A mezőgazdasági árak a költségarányos árrendszerben*. Revista Economică, 1982. 5.

Mitrany, D.: *The land and the peasant in Rumania: the war and the agrarian reform 1917-1921*. New Haven, 1930.

Nelson, D. (szerk.): *Romania in the 1980s*. Boulder/Colorado, 1981.

Országos Magyar Párt: *Gazdasági sérelmeink és kívánságaink*. Kolozsvár, 1930.

Az RKP országos konferenciája 1972. július 19–21. Bukarest, 1972.

Az RMP Központi Vezetőség határozata az 1949. március 3–5-i plenáris ülésén. Bukarest, 1949.

Az RMP Központi Vezetőség és a RNK minisztertanácsa határozata a gép- és traktorállomások munkájának megjavításához szükséges intézkedésekről. Bukarest, 1949.

Roberts, H.: *Rumania – Political problems of agrarian state*. New Haven, 1951.

Rusenescu, M.: *Procesul cooperativizării agriculturii în România (1949-1962)*. Revista de Istorie, 1979. 3. 429–448. o.

Stahl, H. H.: *Teorii si ipoteze privind sociologie orindurii tributare*. București, 1980.

Stanescu, I.: *The technical scientific revolution in agriculture and manpower*. Revue Roumaine des Sciences Sociales – Serie de Sciences Economiques, 1980. 1.

Soós K. A.: *A román gazdasági mechanizmus változásai, az 1960-as évek közepe után*. (kézirat) 1982.

Welzk, S.: *Experiences with a sequence of development strategies: the case of Romania*. Starnberg, 1983.

Hunya Gábor: Románia területi fejlődése és regionális politikája

¹ Teodorescu, A.: *A tudományos területrendezés – az életminőség javításának lényeges összetevője*. Előre, 1988. július 23., valamint Budisteanu, A.: *Város és faluhálózat a tervezők asztalán*. TETT, 1987. 2.

² *Előre*, 1988. március 8.

³ *Előre*, 1988. május 5.

⁴ *Előre*, 1988. június 15.

^{5.} Cernescu, T. – Găjnu, M. – Turcu, D.: *Aspecte sociologice ale locurii in satul Romanesca*. Viitorul Social, 1987. 2.

^{6.} Popovici, I. – Crangu, A. – Manescu, L.: *Repartition géographique de l'industrie et development des departements de la Republique Socialist Roumaine*. Revue Roumaine des Sciences Sociales – Séries de Géographie, 1977.

^{7.} Felhasznált mutatók: városlakók aránya a népességből, ipari foglalkoztatottak aránya, kórházi ágyak száma ezer lakosra, egy év alatt meghaltak aránya, egy lakosra jutó kiskereskedelmi forgalom, tv-előfizetők aránya, vezetékes vízfogyasztás, vezetékes gázfogyasztás, középiskolások aránya a megfelelő korcsoportból.

További felhasznált irodalom

Abraham, D.: *The Dynamics of Romania's Cities – A Multidimensional Typology of Urban Development*. Revue Roumaine des Sciences Sociales – Serie de Sociologie, 1987. 1–2. sz.

Apavaloaie, M. – Bratiloveanu, N. L.: *Industrial settlements in Socialist Republic of Romania and their influence on population mobility*. Revue Roumaine des Sciences Sociales – Séries de Géographie, 1980.

Budisteanu, A.: *Város és faluhálózat a tervezők asztalán*. TETT, 1987. 2.

Ceașescu, N.: Raportul cu privire la măsurile de perfectionare a conducerii și planificării economiei naționale și la îmbunătățirea organizării administrative-teritoriale a României. in: *România pe drumul dezvoltării construcției socialiste*. Vol. 3. București, 1969.

Cernescu, T. – Găjnu, M. – Turcu, D.: *Aspecte sociologice ale locurii in satul Românesca*. Viitorul Social, 1987. 2.

Cucu, V. – Iordan I. (szerk.): *Romania's Geography*. București, 1984.

Florian, A. R.: *Dimensiuni ale dezvoltării socio-economice a ruralului și modul de locuire*. Viitorul Social, 1988. 1.

Hunya G.: *România iparosításának regionális kérdései*. MTA Világgazdasági Kutató Intézet Tudományos Tájékoztató Szolgálatának Közleményei, 1982.

Hunya G.: *Az ipar területi fejlődésének fő tendenciái a kisebb kelet-európai országokban*. Iparpolitikai Tájékoztató, 1984. 7, 8.

Hunya G.: *România regionális iparfejlődésének fő tendenciái*. Földrajzi Közlemények, 1985. 4.

Hunya G.: *Településhálózatfejlesztés és településrendezés Romániában.* Tér és Társadalom, 1989. 2.

Ionescu, C. et. al.: *România ipara 1966-1970.* Bukarest, 1971.

Lázár M.: A Román Szocialista Köztársaság közigazgatási beosztása. in: *Az európai népi demokratikus országok területi beosztása és tanácsi szervezete.* Budapest, 1977.

Legea 1968.2 privind organizarea administrativa a teritoriului RSR

Legea 1974.58 privind sistematizarea teritoriului si localitaților urbane si rurale

Measnicov, I. – Hristache, I. – Trebici, V.: *Demografia orașelor României.* București, 1977.

Miklós Gy.: *A Román Népköztársaságban 1950 óta végrehajtott közigazgatási-gazdasági körzetbeosztások néhány tapasztalata.* Földrajzi Közlemények, 1961. 2. 307–325. o.

Nelson, D.: *Subnational political elites in a communist system: contrasts and conflicts in Romania.* East European Quarterly, 1976. 4. 410–438. o.

Popovici, I. – Crangu, A. – Manescu, L.: *Repartition géographique l'industrie et developement equilibre des departements de la Republique Socialist Roumaine.* Revue Roumaine des Sciences Sociales – Séries de Geographique, 1977.

Programme of the Romanian Communist Party for the building of the multilaterally developed society and Romania's advance toward communism. București, 1979.

A Román Kommunista Párt országos konferenciája, 1972. július 19–21. Bukarest, 1972.

Ronnas, P.: *Urbanization in Romania.* Stockholm, 1984.

Sandru, I.: *România – geografie economica.* București, 1978.

Sandu, D.: *Fluxurile de migrație in România.* București, 1984.

Sandu, D.: *Dezvoltarea socio-teritoriala in România.* București, 1987.

Satul românesc, (szerzőkollektíva) București, 1985.

Stefanescu, I. – Brankovski, N.: *Romania's population dynamics over the 1966–1977 period.* Revue Roumaine des Sciences Sociales – Series de Geographique, 1978. 2. 265–274. o.

Teodorescu, A.: *A tudományos területrendezés – az életminőség javításának lényeges összetevője.* Előre, 1988. július 23.

Tufescu, V. – Herbst, G: *The new administrative-territorial organization of Romania*. Revue Roumaine des Sciences Sociales – Series de Geographique, 1968.1. 74–88. o.

Turnock, D.: *An economic geography of Romania*. London, 1974.

Hunya Gábor: Kurzusváltás rendszerváltás nélkül: a forradalom utáni gazdaság

* Megjelent: *Külgazdaság*, 1990. 5

¹ Felhasználtam a Réti Tamással közösen folytatott bukaresti konzultációk anyagát. Élménybeszámoló cikkünk megjelent a *Heti Világgazdaság* 1990. 5.számában.

² Hunya G.: *A gazdasági stabilizáció feltételei Romániában*. Közgazdasági Szemle 1989. 2. (Ez a cikk elemzi a román gazdaság helyzetét 1988 végén.)

³ Oltványi O. – Oltványi T.: *A vég*. Budapest, 1990. 69. o.

⁴ *Curier Economic-Legislativ*, 1990. 4. (a *Tribuna Economica* melléklete)

⁵ Ld. Hunya G.: *Feszültségi pontok a román mezőgazdaság szervezeti és irányítási rendszerében*. Medvetánc 1986/4-1987/1.

⁶ *Curier Economic-Legislativ*, 1990. 3.

⁷ *Curier Economic-Legislativ*, 1990. 5.

⁸ *Curier Economic-Legislativ*, 1990. 5.

R. Süle Andrea: Románia politikatörténete 1944-1990

¹ Az angol kormány 1944. január 16-i jegyzéke a szovjet kormányhoz. Idézi Iszraeljan-Kutakov: *A diplomácia kulisszái mögött*. Budapest, 1969. 417. o.

² Korom M.: *A magyar fegyverszünet 1945*. Budapest, 1987. 33-36. és 42-46. o.

³ King, R: *History of the Romanian Communist Party*. Stanford, 1980.

4. Bővebben: *Románia hozzájárulása a fasizmus felett aratott győzelemhez*. Bukarest, 1965. 71. o.
5. Csatári D.: *Forgószélben*. Budapest, 1968. 398. o. Ion Antonescu marsallt 1945. május 17-én halálra ítélték majd kivégezték.
6. Az RKP-nak a román „kiugrásban” betöltött szerepének átértékeléséről Shafir, M.: *Romania*. London, 1985. 31–32. o.; valamint King, R.: *i.m.* 40–46. o.
7. Orosz-román fegyverszüneti egyezmény. Groza Péter és Sztálin marsall táviratváltása, in: *Orosz – magyar fegyverszüneti egyezmény*. Kolozsvár, 1945.
8. A Hazafias Szövetség nepfront-jellegű szervezet volt, amely az értelmiséget és a középrétegeket vonzotta. Igazán jelentős politikai szerepet sohasem játszott.
9. Az Ekésfront 1933-ban alakult; alapvetően a falusi nincstelenek pártja volt. 1944-re teljesen az RKP befolyása alá került. Vezetője, dr. Petru Groza – még a Néppárt képviselőjeként – 1920–22 és 1926–27 között miniszter volt.
10. Ionescu, Gh.: *Communism in Rumania 1944–1962*. London – New York–Toronto, 1964. 79–81. o.
11. Fóris Istvánt 1968. április 22-25-i KB ülésen rehabilitálták. *Scînteia*, 1968. április 26.
12. Az RKP történetéről King, R.: *i.m.*
13. Jovitt, K.: *Revolutionary Breakthrough and National Development: The Case of Romania, 1944–1965*. Berkeley, 1971. 78. o.
14. A politikus nevét felváltva Luka Lászlóként és Vasile Lucaként használták – a romániai magyar kisebbség éppen aktuális megítélésétől függően.
15. *Scînteia*, 1944. szeptember 26.
16. Castellan, G.: *A History of the Romanians*. New York, 1989. 222. o.
17. Rădescu tábornok mint antifasiszta német koncentrációs táborban raboskodott.
18. Csatári D.: *i.m.* 442. o.
19. *Monitorul Oficial*, 1944. november 14.
20. A nemzetiségi minisztérium létrejöttének körülményeiről és tevékenységéről lásd: *A nemzetiségek egyenjogúsításának útján. A nemzetiségi jog fejlődése a népi demokratikus Romániában. (1944. szeptember 2.*

– 1948. április 13.) Joó Rudolf beszélgetése Demeter Jánossal. Budapest, 1983. 34-36. o.

^{21.} *Monitorul Oficial*, 1945. január 7.

^{22.} *A nemzetiségi politika három éve a demokratikus Romániában*. Bukarest, 1948. 5–8.

^{23.} *Monitorul Oficial*, 1945. február 10.

^{24.} A CASBI működéséről részletesen: A Groza-kormány kisebbségpolitikájának mérlege. Párttörténeti Intézet Archívuma, (továbbiakban PI-Archívum) 274-10/74.; valamint Balogh Sándor: A Groza-kormány nemzetiségi politikájának történetéből (1945-1946). in: *Tanulmányok Erdély történetéről*. (szerk.: Rácz István) Debrecen, 1988. 181–194. o.

^{25.} A törvény gyakorlati alkalmazásáról az 1945. április 3-i keltezésű 5822. jogszabály rendelkezik: Utasítás az ellenséges javak megyei hivatalának létesítéséről és működéséről. (*Monitorul Oficial*, 1945. április 25.)

^{26.} Az MNSZ történetéről Töttösy I-né: *A romániai Magyar Népi Szövetség története*. (Bölcsészdoktori disszertáció) Budapest, 1984. és Lipcsey I.: *A Román Kommunista Párt nemzetiségi politikája. A Magyar Népi Szövetség 1944–1953*. (Kandidátusi értekezés) Budapest, 1989.

^{27.} Castellan, G.: *i.m.* 223. o.

^{28.} E kérdésről bővebben Fülöp M.: *A Sebestyén-misszió*. I. Világtörténet, 1987. 3.141–176. o.; valamint Ionescu, Gh.: *i.m.* 106. o.

^{29.} Orosz-román fegyverszüneti egyezmény. Groza Péter és Sztálin marsall táviratváltása, in: *Orosz-magyar fegyverszüneti egyezmény*. Kolozsvár, 1945.

^{30.} Az Észak-Erdéllyel kapcsolatos nagyhatalmi álláspontokról, illetve a magyar és a román diplomáciai erőfeszítésekről Fülöp M: *i.m.*; valamint Balogh S.: *Erdély és a második világháború utáni békerendezés*. Külpolitika, 1987. 5. 183–208. o.

^{31.} *Semnaul*, 1945. március 8.

^{32.} *Monitorul Oficial*, 1945, március 23.

^{33.} A földreform törvénnyel kapcsolatos kisebbségi sérelmekről. PI Archívum, 274-10/74.

^{34.} *Communicări Statistice*. București, 1974. Nr. 17. 6. táblázat.

^{35.} Bővebben Csatári D.: *Román-magyar kapcsolatok*. Budapest, 1958. 197. o.; valamint Balogh S.: A Groza-kormány nemzetiségi politikájának történetéből. *id.hely*, 183–184. o.

- ^{36.} *Monitorul Oficial*, 1945. április 4.
- ^{37.} Az állampolgársági törvény részleteiről. *A nemzetiségek egyenjogúsításának útján*. id. kiad. 47–50. o.; valamint PI Archívum, 274-10/74.
- ^{38.} Kolozs megye főispánja április 11-i kelettel szabályrendeletet tett közzé, amelynek 2. pontja a törvényben foglalt intézkedéseken túl újabb megszorításokat tartalmaz. Kimondja ugyanis, hogy mindazok, akik 1940. augusztus 30-án román állampolgárok voltak, de 1944. október 11-én nem tartózkodtak a lakóhelyükön, állampolgárságuk igazolására, igazolási eljárásnak kötelesek alávetni magukat. PI-Archívum, 274-10/74.
- ^{39.} Az Igazságügyi Minisztérium 1945. április 13-i 12. végrehajtási utasítása, majd a december 15-i keltezésű újabb végrehajtási utasítás már lehetőséget adott egyes szakaszok enyhítő értelmezésére, de ezt hosszadalmas eljárás függvényévé tette.
- ^{40.} Balogh S.: A Groza-kormány nemzetiségi politikájának történetéből. *id. hely*, 184–186. o.
- ^{41.} A 806/1946. október 16-án kelt törvény valamelyest csökkentette az említett törvény ellentmondásait. Vö. *A nemzetiségek egyenjogúsításának útján*. id. kiad., 52–54. o.
- ^{42.} Fülöp M: *i.m.* 143–144. o.
- ^{43.} A király üzenetét követő diplomáciai lépésekről Fülöp M.: *i.m.* 154–155. o.
- ^{44.} Bővebben Fülöp M: *i.m.* 155–163. o.
- ^{45.} Részletesen Fülöp M.: *Románia politikatörténete 1944-1985*. (Kézirat) Budapest, 1987.12-13. o.
- ^{46.} King, R.: *i.m.* 64. o.
- ^{47.} King, R.: *i.m.* 68. o.
- ^{48.} Az 1946 júliusában elfogadott választási törvény értelmében – Románia történelmében először – a nők is szavazati jogot kaptak; A Vasgárda tagjait és a hazaárulóknak minősített személyeket azonban kizárták a választásokból. (A romániai németek például nem vehettek részt a választásokon.)
- ^{49.} *A Román Kommunista Párt harca a népi demokratikus rendszer megszilárdításáért és a szocialista forradalomra való áttérésért. 1945. március 6.–1947. december 30*. Bukarest, 1957. 41. o.
- ^{50.} Ionescu, Gh.: *i.m.* 31. o.
- ^{51.} Tătărescu Nemzeti Liberális Pártja 1945 júliusában a parlamentáris demokrácia mellett szállt síkra, ellenezte a földek kisajátítását és az

ipar államosítását. E politikával azonban a párt nem tudott egyensúlyt teremteni az ODA-n, majd a Demokratikus Pártok Blokkján belül, sőt inkább az ellenzék megosztottságához járult hozzá anélkül, hogy magát a pártot át tudták volna menteni. Politikájának kudarcát felismerve Tătărescu 1947 folyamán többször bírálta a Groza-kormány bel- és külpolitikáját. Ezt követően a parlament elfogadta a Tătărescu ellen benyújtott bizalmatlansági indítványt.

^{52.} Luca, V.: *A romániai magyarság útja*. Igazság, 1947. május 22.

^{53.} Új Magyar Központi Levéltár XIX-Y-1.-a. IV./131-60.

^{54.} Mihály király 1947. november 12-én Erzsébetnek, a jelenlegi angol királynőnek az esküvőjére utazott, majd – az angol és amerikai tanácsok ellenére – visszatért Romániába.

^{55.} Mihály király – az anyakirályné kíséretében – 1948. január 3-án hagyta el Romániát.

^{56.} *Monitorul Oficial*, 1947. december 30.

^{57.} Az előzményekhez tartozik, hogy a Szociáldemokrata Párt 1947. októberi ülésén kizárták a pártból a „jobboldalinak” minősített személyeket, akik elleneztek a kommunista párttal való egyesülést.

^{58.} Mezei G.: „Stettentől Triesztig”. *Kelet-Közép-Európa és a szovjet modell 1947–1953. (II. rész)*. Valóság, 1989. 9. 1–23. o.

^{59.} Gheorghe Lupu 1945-ben vált ki a Iuliu Maniu vezette Nemzeti Pártszövetségtől.

^{60.} *Világosság*, 1948. június 26.

^{61.} *Monitorul Oficial*, 1948. április 13.

^{62.} *Monitorul Oficial*, 1948. június 11. Az államosítási törvény egy fontos kivételt tett; nem vonatkozott a szovromok szovjet részesedésére.

^{63.} *Monitorul Oficial*, 1948. július 2.

^{64.} *Monitorul Oficial*, 1948. augusztus 30.

^{65.} *Monitorul Oficial*, 1949. január 23.

^{66.} Részletesen Stuttner, E. Chr.: Kirchen und Staat. in: *Rumänien* (Hrsg Klaus Detlev Grothusen.) Göttingen, 1977. 458–483. o.

^{67.} A római katolikus egyház helyzetéről bővebben: Jelentés a romániai magyar kisebbség helyzetéről. (Szerk.: Joó R.) in: *Jelentések a határon túli magyar kisebbségek helyzetéről*. Budapest, 1988. 99–101. o.

- ^{68.} 175/1948. Dekrétum az iskolák államosításáról; 176/1948. Dekrétum az oktatási javak államosításáról. *Monitorul Oficial*, 1948. augusztus 3.
- ^{69.} A lenini Komszomol mintájára 1949. március 19–21. között – a korábbi ifjúsági szervezetek összevonásával – létrehozták a Dolgozó Ifjúság Szövetségét (Uniunea Tineretului Muncitoresc).
- ^{70.} Luka László: *A nemzeti kérdés megoldása a Román Népköztársaságban*. Népújság, 1948. október 10. (Átvéve a Kominform *Tartós békéért, népi demokráciáért* című folyóiratából.)
- ^{71.} *A Román Munkáspárt Központi Vezetősége politbürojának határozata a nemzeti kérdéstről*, h.n. 1948., ill. *Igazság*, 1948. december 15.
- ^{72.} A magyarokat, akiket a felszabadulást követően a demokratikus erők szövetségeinek neveztek, most nacionalistának bélyegezték. A németeket náciizmussal, a délszláv kisebbségeket titoizmussal, a bolgárokat és az ukránokat kuláksággal, a törököket és a görögöket a nyugati imperializmussal való rokonszenvezéssel, a zsidókat cionizmussal vádolták.
- ^{73.} 1949 februárjában átszervezték az 1945-ben megalapított „Romániai Német Antifasiszta Bizottságot”, amelynek új elnevezése „Romániai Dolgozók Antifasiszta Bizottsága” lett.
- ^{74.} *Romániai Magyar Szó*, 1950. július 22.
- ^{75.} Virt L.: *Márton Áron a lelkiismeret apostola*. Budapest, é. n. 46–48. o.
- ^{76.} Becslések szerint mintegy 40 ezer letartóztatott személy dolgozott a Duna-Fekete-tenger csatorna építésén. Ionescu, Gh.: *i.m.* 199–200. o.
- ^{77.} Réti T.: *Román-szovjet integrációs formák 1944–1956. A román tervgazdaság kialakulása*. Medvetánc, 1987.2. 157–182. o. (p. 169.) (A tanulmányt lásd e kötetben is.)
- ^{78.} Schieder, Th.: *Dokumentation der Vertreibung. III.* 117. o.
- ^{79.} *Romániai Magyar Szó*, 1952. június 4.
- ^{80.} A KV 1952. március 1-i ülésén bíralták a január 26-án bevezetett pénzügyi reform végrehajtását, amely különböző átváltási kulcsokkal számolt, és ez visszaélésekre és korrupcióra adott lehetőséget.
- ^{81.} Bővebben Mezei G.: *i.m.* 12. o.
- ^{82.} Ionescu, Gh.: *i.m.* 352–355. o.
- ^{83.} 1952 júniusában választották a KV titkárává Nicolae Ceaușescu, a hadsereg korábbi főcsoportfőnökét.

- ^{84.} *A Román Népköztársaság Alkotmánya*. Bukarest, 1952.
- ^{85.} Recensământul populației din 21 februarie 1956. Structura demografică a populației. Numărul și repartizarea teritorială a populației; starea civilă; naționalitate; limba maternă; nivel de instruire familii. București, 1960. Direcția Centrală de Statistică. LII.
- ^{86.} Csatári D.: *Román-magyar kapcsolatok*. Budapest, 1958. 247–250. o.
- ^{87.} Ionescu, Gh.: *i.m.* 242. o.
- ^{88.} A XX. kongresszus hatásairól Fischer-Galați, S.: *The New Rumania, From People's Democracy to Socialist Republik*. Cambridge/Mass., 1967. 57–64. o.
- ^{89.} Az ülésről kiadott közlemény természetesen semmiféle utalást nem tartalmazott a vezetésen belüli nézeteltérésekről.
- ^{90.} Alexandru Jar (1911): A háború utáni évekig a román Írószövetség vezetőségi tagja volt. Az 50-es évek elején a szocreál sematizmus egyik fő képviselőjeként tartották számon. 1957 augusztusában nyílt levélben gyakorolt önkritikát.
- ^{91.} Gilberg, T.: *Modernization in Romania since World War II*. New York, 1975. 215. o.
- ^{92.} Vö. Jordáky Lajos naplója 1956. március 11. – 1957. március 8. Medvetánc, 1988. 2–3. 281–316. o.
- ^{93.} Bővebben Fischer-Galați, S.: Foreign Policy, in: *Rumänien*, id. kiad. 209. o.
- ^{94.} Vö. Ember J.: *Menedékjog*. Budapest, 1989.
- ^{95.} Fischer-Galați, S.: *i.m.* 210. o.
- ^{96.} A kizártak között volt Constantin Doncea, Ileana Receanu (Papp Ilona) és Jacob Coțoveanu.
- ^{97.} Vö. Fischer-Galați, S.: *Twentieth Century Rumania*. New York-London, 1970.
- ^{98.} A kollektivizálást 1962 áprilisában nyilvánították befejezettnek. Ekkor a megművelhető földterület 77,4 százaléka tartozott a termelőszövetkezetekhez és az állami gazdaságokhoz. Shafir: *i.m.* 46. o.
- ^{99.} Bővebben Illyés, E.: *Nationale Minderheiten in Rumänien. Siebenbürgen im Wandel*. Wien, 1981. 138–139. o.
- ^{100.} *Kádár János beszéde a Magyar Országgyűlés 1958. január 27-i ülésén*. Népszabadság, 1958. január 28., majd a magyar pártküldöttség

1958. február 20-28. közötti romániai látogatásán is több beszédben elhangzott.

^{101.} Bővebben Illyés E.: Harminc év a romániai magyarok történetéből 1956–1986. in: *Harminc év 1956-1986*. Bern, 1986. 426–457.

^{102.} *Előre*, 1960. december 24.

^{103.} Ghermani, D.: Die Rumänische Kommunistische Partei. *Rumänien*, id. kiad. 18. o.

^{104.} *Előre*, 1961. december 12.

^{105.} Vö. *Scînteia*, 1961. december 7., 13. és 19.

^{106.} E gondolatmenet részletesebb kifejtése Fülöp M.: *Románia politikai története 1944–1985*. (Kézirat) Budapest, 1987. 55. o.

^{107.} A Románia és a KGST közötti vitáról Montias, J. M: *Economic Development in Communist Rumania*. Cambridge/Mass. 1967. 205–215. o.

^{108.} Vö. Ghermani, D.: *Die Kommunistische Umdeutung der rumänischen Geschichte*. München, 1967. Ekkor ismét kizárólagos szerepet kapott a dáko-román kontinuitás elmélet, átértelmezték az 1944. augusztus 23-i antifasiszta fordulatot és felelevenítették a Besszarábia hovatartozása körüli vitát.

^{109.} 1963 szeptemberében bezárták a szovjet-román kapcsolatok legfőbb szimbólumát a bukaresti Gorkij Intézetet, és a román nyelvből igyekeztek kiiktatni a szláv eredetű szavakat.

^{110.} Fischer-Galați, S.: *i.m.* 216. o.

^{111.} *Declarație cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român in problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale adoptată la Plenara lărgită a CC al PMR din aprilie 1964*. Lupta de clasă, 1964. 4. 3–35. o. (A Román Munkáspárt állásfoglalása a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom kérdéseiről)

^{112.} Ceaușescu életrajzát lásd: Castellan, G.: *i.m.* 268. o.

^{113.} 1965-1971 között a viszonylagos belpolitikai enyhülés elsősorban a liberálisabb értelmiségi és kulturális politikában jutott felszínre, és – mint a továbbiakban erről még szó lesz – átmeneti és csekély eredményeket a nemzeti kisebbségek számára is hozott.

^{114.} Az 1965-ös pártkongresszuson – 1921-ig visszamenőleg – újrászámolták a kongresszusokat.

^{115.} *Scînteia*, 1965. július 20.

- ¹¹⁶ Ghermani, D.: Die Rumänische Kommunistische Partei, in: *Rumänien*, id. kiad. 21–22. o.
- ¹¹⁷ Bővebben Shafir. M.: *i.m.* 69–70. o.
- ¹¹⁸ *Buletinul Oficial*, I. 1965. augusztus 21.
- ¹¹⁹ *Recensămintul populației și locuințelor din 15 martie 1966*. Vol. I. Rezultate generale. Populație. 1966. Direcția Centrală de Statistică.
- ¹²⁰ Fischer-Galați, S.: *i.m.* 219–220. o.
- ¹²¹ E gondolatmenetet részletesebben kifejti Fülöp M.: *România politikatörténete 1944-1985*. (Kézirat) 59–73. o.
- ¹²² Fischer-Galați, S.: *i.m.* 221–223. o.
- ¹²³ *Scînteia*, 1968. augusztus 22.
- ¹²⁴ Ghermani, D.: *u.o.* 34. o.
- ¹²⁵ Fischer-Galați, S.: *i.m.* 222. o.
- ¹²⁶ Erről részletesebben Fülöp M.: *u. o.* 76–79. o.
- ¹²⁷ *Előre*, 1968. április 28.
- ¹²⁸ A romániai magyar sajtó e korszakáról Jordáky L.: *A romániai magyar nyelvű sajtó 1971-ben*. Korunk, 1971.3. 351–358. o.; Csorba Cs.: *A magyar nyelvű újságok és folyóiratok a szomszédos országokban*. Valóság, 1971. 11. 76–84. o.; valamint Jelentés a romániai magyar kisebbség helyzetéről. *id. hely*, 85–87. o.
- ¹²⁹ *Nicolae Ceaușescu beszéde a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának ülésén. 1971. március 12*. Bukarest, 1971.
- ¹³⁰ *u. o.*
- ¹³¹ Nicolae Ceaușescu beszéde a V. I. Lenin születésének centenáriumaán tartott ünnepi gyűlésen. 1970. május 4. in: Ceaușescu, N.: *Az egységes román nemzeti állam megteremtése. (Románia elnöke társadalompolitikai gondolkodásából)* Bukarest, 1984.
- ¹³² Az 1968 utáni román külpolitikáról részletesen Fülöp M.: *u. o.* 77–86. o.
- ¹³³ A szovjet-román külpolitikai „eltérések” szakaszairól Larrable, S. F.: *The Rumanian Challenge to Soviet Hegemony*. Orbis, 1973. 1. 227–246. o.
- ¹³⁴ 1969 augusztusában Nixon, amerikai elnök látogatott Bukarestbe, 1970 júniusában Pompidou, francia elnök meghívására Ceaușescu Pá-

rizsban tárgyalt és 1971 májusában Heinemann, NSZK elnök is Bukarest vendége volt.

^{135.} A román-kínai viszony fellendülésének okairól Paul, D. W.: *Romania's Special Diplomatic Position. A Case Study of China's Role.* East European Quarterly, 1973. 3. 311–329. o.

^{136.} *Scînteia*, 1971. július 10.

^{137.} *Buletinul Oficial*, Nr. 48. I. 1974. április 1.

^{138.} Részletesen Rafael, E. R.: „*Entwicklungsland*” Rumänien – zur *Geschichte der „Umdefinierung” eines sozialistischen Staates.* München, 1977.

^{139.} Ghermani, D.: *u. o.* 24–27. o.

^{140.} *A Román Kommunista Párt Országos Konferenciája 1972. július 19–21.* Bukarest, 1972.

^{141.} *Scînteia*, 1972. július 23.

^{142.} Bővebben Georgescu, V.: *Introduction. Romania 40 years (1944–1984).* (Ed.: V. Georgescu) Washington, 1985. 6. o.

^{143.} Vö.: Soós K. A.: *A román gazdasági mechanizmus változásai az 1960-as évek közepe után.* (Kézirat.) Budapest, 1982. 16–22. o.

^{144.} Leváltották Virgil Trofin KB titkárt és Maxim Berghianut a Tervhivatal elnökét is.

^{145.} Ghermani, D.: *u. o.* 27–28. o.

^{146.} Az 1/1974. törvény értelmében a köztársasági elnök az Államtanács, ill. a Nagy Nemzetgyűlés ülései között ezek jogkörében jár el. Bővebben Mayer, F.: *Staat-Verfassung-Recht-Verwaltung.* in: *Rumänien.* id. kiad. 42–197. o. (Vonatkozó rész: 77–79. o.)

^{147.} Vö.: Tizmaneu, V.: *Byzantinische Riten, stalinistische Albernheiten.* Europäische Rundschau, 1987. 3. 101–126. o.

^{148.} Georgescu, V.: *i.m.* 7–8. o.

^{149.} E gondolatmenet bővebb kifejtése: Tóth L.: *Románia Szocialista Köztársaság állami, gazdasági és politikai rendszerének jogi szabályozása.* (Kézirat.) Budapest, 1982. (A tanulmány rövidített változatát lásd e kötetben.)

^{150.} Funderburk, D. B.: *Pinstripes and Reds: An American Ambassador Caught Between the State Department and the Romanian Communists, 1981–1985.* Washington, 1987. 101–102. o.

^{151.} Shafir, M.: *i.m.* 76. o.

- ^{152.} Shafir, M.: *i.m.* 77–78. o.
- ^{153.} Ghermani, D.: *Wachablösung im rumänischen Führungsapparat. Südosteuropa*, 1982. 6. 345–353.
- ^{154.} Agerpress, 1989. november 22.
- ^{155.} *Scînteia*, 1976. június 3.
- ^{156.} King, R. R.: Ideological Mobilization in Romania, in: *Eastern Europe's Uncertain Future*. (Ed.: King, R. R. and Brown, J. F.) New York, 1977. 266–282. o.
- ^{157.} Ekkor hozták létre a 4–7 évesek részére a „Haza sólymai” elnevezésű szervezetet.
- ^{158.} *Scînteia*, 1976. szeptember 13. és november 3.
- ^{159.} Gabanyi, A. U.: *Ceaușescus ideologisches Program*. Wissenschaftlicher Dienst Südosteuropa, 1976. 9–10. 175–177. o.
- ^{160.} *Scînteia*, 1976. június 3.
- ^{161.} Dima, N.: *Bessarabia and Bukovina: The Soviet-Romanian Territorial Dispute*. New York, 1982.
- ^{162.} Lazarev, M.: *Moldavszkaja szovjetszkaja goszudarsztvennoszty i besszarabszkij voprosz*. Kisinyov, 1974.
- ^{163.} Vö. Ghermani, D.: *Bessarabien im Blickfeld. Rumänische Historiker brechen ein Tabu*. Wissenschaftlicher Dienst Südosteuropa, 1976. 3.
- ^{164.} *A Román Kommunista Párt XI. kongresszusa 1974. november 25–28. Bukarest, 1975.*
- ^{165.} *Az RKP programja a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom megteremtésére és Románia előrehaladására a kommunizmus felé. A Román Kommunista Párt XI. kongresszusa. 1974. november 25–28. Bukarest, 1975.*
- ^{166.} Ezek a különbségek nem elsősorban statisztikai mutatókkal fejezhetőek ki, hanem az egyes földrajzi régiók, ill. etnikai közösségek politikai-jogi kultúrájának, értékrendjének és életmódjának eltéréseiben nyilvánulnak meg. (Ez az oka annak is, hogy a román állam nivelláló politikája a nemzeti kisebbségek mellett az erdélyi románokat is hátrányosan érinti.)
- ^{167.} *Buletinul Oficial*, 67. 1973. május 13. (Kiemelés tőlem – S. A.)
- ^{168.} E rendelkezés szerint a kisebbségek nyelvén oktató általános iskolai osztályok létesítésének feltétele minimálisan 20 tanuló, román

tannyelvű osztályok esetében 7 tanuló. Középiskolákban a kisebbségi osztályokban 30 fő a létszám-minimum.

¹⁶⁹ *Buletinul Oficial*, 137. 1974. november 2.

¹⁷⁰ *Buletinul Oficial*, 131. 1974. október 31.

¹⁷¹ Bővebben Illyés, E.: *Nationale Minderheiten in Rumänien*, id. kiad. 159–161. o.

¹⁷² Jelentés a romániai magyar kisebbség helyzetéről. *id. hely*, 86–87. o.

¹⁷³ Magyar B.: *Hipotézisek a második világháborút követő román és bolgár gazdaságfejlődés összehasonlító tanulmányozásához*. (Kézirat) Budapest, 1980. 90. o.

¹⁷⁴ A román iparosításnak csupán egyik – vélhetően nem is a legfontosabb – célja az ország és a külvilág fejlettségi szintkülönbségének kiegyenlítése. A legfontosabb cél a belső regionális gazdasági körzetek között történelmileg kialakult gazdasági, kulturális és civilizációs különbségek felszámolása, kiegyenlítése.

¹⁷⁵ Bővebben R. Süle A.: Tények és következtetések a második világháború utáni román népszámlálások adatai alapján, in: *Magyarságkutatás*. Budapest, 1988. 123–144. o.

¹⁷⁶ Romániában a II. világháború után négy alkalommal tartottak népszámlálást – 1948-ban, 1956-ban, 1966-ban és 1977-ben. Bővebben Varga E. Á.: Az erdélyi magyarság főbb statisztikai adatai az 1910 utáni népszámlálások tükrében, in: *Magyarságkutatás*, Budapest, 1988. 37–122. o.

¹⁷⁷ Romániában a kivándorlásra – irányára, időpontjára és nemzeti-ségi összetételére – vonatkozóan nem hoznak nyilvánosságra adatokat, az ún. vándorlási egyenleg alapján (a természetes és a tényleges szaporodás különbözetének kiszámításával) azonban arra következtethetünk, hogy 1948–1977 között Romániából legalább 340 ezer fő vándorolt ki, nagy többségük zsidó és német nemzetiségű volt.

¹⁷⁸ Bővebben R. Süle A.: *i.m.* 130–141. o.

¹⁷⁹ A kisebbség és az anyanemzet viszonyáról bővebben: Jelentés a romániai magyar kisebbség helyzetéről. *id. hely*, 104–111. o.

¹⁸⁰ *Buletinul Oficial*, 154. I. rész. 1974. december 9. A jogszabály etnikai diszkriminatív jellegét még inkább bizonyítja a 372/1976. módosítása, amely szerint Romániában lakhellyel rendelkező „bármilyen rokonnainál” megszállhatnak külföldi, de „román származású személyek”. *Buletinul Oficial*, 96. I. rész. 1976. november 9.

¹⁸¹ *Monitorul Oficial*, 1982. november 1.

¹⁸² Fülöp M.: *u.o.* 129. o.

- ^{183.} A hetvenes évek román külpolitikájáról: *u. o.* 104–108. o.
- ^{184.} Bővebben King, R. R.: *Romania and the Third World*. Orbis, 1978. 4.
- ^{185.} Ghermani, D.: *Ceaușescu jagt Sündenböcke*. Wissenschaftlicher Dienst Südosteuropa, 1977. 10–11. 285–288. o.
- ^{186.} Ghermani, D.: *Das Revirement in Bukarest*. Wissenschaftlicher Dienst Südosteuropa. 1978. 4. 108–110. o.
- ^{187.} A központi szabályozás a magánélet szinte minden szférájára kiterjedt a lakások hőmérsékletének a meghatározásától a születendő gyermekek számáig. Vö.: Georgescu, V.: *i.m.* 8. o.
- ^{188.} Mușat, M.: *1918 – eveniment epocal în afirmarea și dezvoltarea istorică a poporului român*. Anale de istorie, 1977. 6. 61–87. o.
- ^{189.} Bővebben Fülöp M.: *u. o.* 108–112. o.
- ^{190.} Vö.: Funderburk, D. B.: *i.m.* 41–54. o.
- ^{191.} 1982-ben a román titkosszolgálat kísérletet tett Paul Goma és Virgil Tănase Franciaországban élő emigráns román írók meggyilkolására.
- ^{192.} Funderburk, D. B.: *i.m.* 134–137. o.
- ^{193.} *A Román Kommunista Párt XIII. kongresszusa 1984. november 19–22*. Budapest, 1985.
- ^{194.} A magyarellenes művek közül néhányat említünk csak: *Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României, septembrie 1940 – octombrie 1944*. (Coord.: Fătu, M., Mușat, M.) București, 1985.; Lăncrănjan, I.: *Cuvînt despre Transilvania*. București, 1982.; Plămăndeala, A.: *România din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar (1867–1918)*. Sibiu, 1986.; Păcurariu, M.: *The Policy of the Hungarian State concerning the Romanian Church in Transylvania under the Dual Monarchy 1867–1918*. Bucharest, 1986. (The Bible and Mission Institute of the Romanian Orthodox Church); Bodea, Gh. I. – Sucii, V. F.: *Arhanghelii cruzimii*. Tîrgu Mureș, 1982.
- ^{195.} Magyarország és Románia hagyományos ellentétében a „nemzeti-ségi kérdés” lényegében véve csak taktikai elem, mégha a történelem folyamán e tényező mindig is jelen volt. A két ország közötti stratégiai érdekellentétek magyarázatát egyrészt társadalmi és civilizációs szerkezetük hagyományos és bizonyos tekintetben növekvő különbözőségében kell keresni, másrészt Romániában állandóan létezik a félelem, hogy Magyarország – az Erdélyben élő magyar kisebbséget felhasználva – visszaköveteli Erdélyt.

^{196.} A Gaál Gábor alapította *Korunk* 1987. évi 3. számát teljes egészében az Erdély története ellen indított romániai sajtókampány „művei” újraközléseinek szentelte.

^{197.} Bővebben Soproni G.: *Odorheiu Secuiesc – Magyar helységnevek sorsa Erdélyben*. Kortárs, 1988. augusztus 79–98. o.

^{198.} *Monitorul Oficial*, 1969. március 15.

^{199.} A kisebbségi egyházak helyzetéről lásd Jelentés a romániai magyar kisebbség helyzetéről, *id. hely*, 96–104. o.

^{200.} Funderburk, D. B.: *i.m.* 137. o.

^{201.} Az utóbbi évtizedek munkásmegmozdulásairól, sztrájkjairól lásd: Miskiewicz, Sophia M.: *Social and Economic Rights in Eastern Europe*. Survey, 1987. 8. 88–90. o.

^{202.} Király Károly 1977-ben írt három levelének szövegét közli: *Witnesses to Cultural Genocide. First Hand Reports on Rumania's Minority Policies Today*. New York, 1979. 172–178. o.

^{203.} *Der „Fall Pirvulescu”*. Wissenschaftlicher Dienst Südosteuropa, 1979. 11. 262–263. o.

^{204.} Agerpress, 1989. november 24.